

Добрана Миљанић
ЛИЧНЕ И ДРУГЕ СЛИКЕ

Уредник
Зоран Колунџија

Рецензент
Петар Сарић

На њредњој корици:
Добрана Миљанић, *Водени до*, фото

Добрана Миљанић

ЛИЧНЕ И ДРУГЕ СЛИКЕ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

*Описане слике немају никакав хронолошки редослед
нишћи међусобну повезаност. Записи о њима настали
су као део оног дневника који сваки човек увек носи
са собом. А када и зашто човек записује нешто у
души или се нечега сећа – неће никада нико знати
објаснити.*

Реч аутора

Када сам се те 1961-е године, сасвим непланирано /како ми је касније објашњено/, родила као седмо дете оца Јевта и мајке Јоке, моја два најстарија брата, Војо и Блажо, већ су били момчићи. Бријали су се, загледали девојчице...

Добили су незахвалан задатак да ме упишу на Велимље у књигу рођених, но како их је била „срамота“ због мог рођења, одлагали су данима задату обавезу.

Једно вече, отац је саопштио да сутра дан иде са коњем на Велимље ради куповине брашна и осталих крупних намирница. Њих двојица су се погледала а на његово питање – Јесте ли пријавили дјевојчицу?, одговорили су – Јесмо! Више нису имали одступнице јер су знали да ће се отац сигурно срести са матичарем у локалној кафани и да ће се повести прича о рођењу детета.

Одјурили су то јутро пре њега ка Велимљу и далекој, предалекој школи и одмах свратили у „Мјесни одбор“. Гуркали су се уз дрвене степенице који ће ући у матичареву канцеларију и коначно су обојица свечано и теарално ступили испред њега.

– Добили смо сестру, рекли су у глас. – Када?, питао је матичар. – Јуче, одговорили су самоуверено да се неби постављало питање зашто нису пре дошли.

– Како сте јој дали име?, питао је даље матичар. – Добрана!, одговорио је старији Војо, као да се о томе у кући стварно разговарало и договорило.

И тако, остаде заувек мени званично тај датум „од јуче“ /05. октобар/ а имала сам пуних једанаест дана живота.

Хвала Воју на ретком имену које ми је дао. Хвала му и што ми је заједно са супругом Верицом омогућио да одштампам ову књигу.

Хвала свој мојој старијој браћи и сестрама што су ми помогли да искорачам тешке и сурове кораке после преране мајчине смрти.

Одавно смо већ сви одрасли, зрели, формирани људи. Блажа више нема међу нама али знам да се однекуд весели нашој трајној слози и љубави.

„Љуби ближњег свог а посебно род свој“

Ту вредност ништа и никада не може угасити.

ГОСПАВИ МОЈОЈ

Минус страшни неки, прати ми корак
штита за лице, очи и руке
издах се бели и витла кроз зрак
лед ледено, окувао олуке

Куда си кренула, познаник ме пита
по дану оваквом, хладном и тмурном
а мени у срцу, седамдесетих, поља жита
и загрљај у ком се осећам сигурном

Давно је воз шкрипави неки
донео овамо њу и мене
јечи нам скупа, тај корак велики
од брда родних, до пучине зелене

Оста детињство и кућа стара
свити у тешкоћи, у камену и гори
оста привид, који душу вара
да заборав је јачи, од сете што жубори

Сестра је благо, љубав и топлина
на стази свакој коју живот носи
ћути снагом коју душа има
били обувени, или сасвим боси

И нема те зиме, ни мраза ни кише
који ће спречити срце моје
да свијем је у загрљај, и ништа више
уз боју најлепше, сестринске боје

16. фебруар 2012.

ПТИЦА

Шездесет шесте, седме, на самом крају дола на Црном Куку, при почетку каменог дела окружења, саидана је за то време и стилове градње у том крају, велика и од свих другачија грађевина од стране комбината у Никшићу. Требало је у њој, поред предвиђене продавнице и дома за омладину, да буде и основна школа. За саму градњу ме везују неки сасвим лични детаљи који су ми као ретке и важне слике остали у албуму сећања. Носила је моја мајка свакодневно мајсторима печени хлеб а једном и две мршаве, уређене и очерупане кокошке. Водила ме често са собом држећи ме чврсто за руку да негде ситним и још увек несигурним кораком не закачим неки од многобројних камења. Држала ме да не посрнем и не панем. Чини ми се често да ми је од свих сећања на њу, остао најснажније тадашњи додир наших руку. Чекала сам свакодневно тај присни километар хода као да сам знала да неких нових корака и додира дланова, неће превише бити.

Продавница је почела са радом када моје Јоке више није било да ме до ње одведе. Временом се једна просторија почела користити за сеоске игранке а школа никада није почела са радом јер се из године у годину почео смањивати број становника а самим тим и број ђака.

Шаренило понуде у тој јединој продавници мешовите робе у целом крају, највише је привлачило децу и већина од нас се сећа потпуног распореда свих артикала поређених по дрвеним равама, одвојених целом дужином просторије масивним, дрвеним на „г” постављеним банком . Но, временом постало нам је досадно ићи у куповину са скромним и потпуно прецизним износом новца за килограм шећера, соли, пиринча или литру уља. Није преостајало ништа за слаткише а тако су се слатко смешили бато и сека са „Зве-

чево” чоколада, прсио се оџачар са истоимених бомбона а шарене „јоје” су висиле на истегнутим ластикама тако примамљиво да им је било тешко одолети. Наша дечија логика је била следећа: идеш по сунцу преко шодера џаде или непроходним путем где у пластичним сандалицама отворених прстију „закачиш” сваки други камен и раскрвавиш их, покупујеш написано и одмах се враћаш носећи у цегеру уз доста тешкоћа два три килограма. При томе само видиш наређане слаткише без одобрења и новца да их купиш а вероватноћа да ће још неко од деце баш тада бити у продавници па да се бар „питаш” са њим као да сте одрасли уз дечији осмех разумевања, била је веома мала. У куповину су увек ишла најмлађа деца јер су најмање могла привређивати кући у обимним пословима. По том „систему” из наше куће, ишли смо ја или две године старији брат. Почело је врло брзо појединачно извлачење када би отац питао ко ће од нас двоје до Црног Кука? Измишљали би свако од нас своје разлоге, отац би нас саслушао и пресецао без грубости ко иде. Схватили смо временом да има редоследа или ако је нешто мало теже, задатак је добијао брат.

Но, негде, седамдесетих, почели смо изненада нас двоје да се грабимо ко ће ићи у продавницу. Није ни даље остајало кусура за слаткише, није се ништа променило а када би се поменуло да би требало отићи и купити „то и то” нас двоје би истовремено манервисали испред оца уз „ја ћу, ја ћу”. Међусобно нисмо разговарали о разлогу мада смо га и једно и друго знали. Дошао је на име на Црни Кук Мирко, нови трговац и донео са собом повећу дрвену кутију на којој је при врху био сат. Моја фасцинација птицом која је „излазила” из кутије на кратко постоље уз отварање врата на сату и звук који се чуо, били су толики да сам данима размишљала о томе тражећи одговор како и одакле она излази. Прећутала сам брату све то, но он сам је приликом првог одласка доживео исто и имао директан мотив да поново иде. Чували смо један дан јагњад и он је први рекао:

- Идеш на Црни Кук због оне птице из сата
- Да, рекла сам искрено. Чекам некад да изађе, све покупујем и треба да се вратим а ње нема
- Питао сам ја њега кад она тачно излази
- И!, рекла сам разрогачених очију

– Па, не знаш ти колико је кад сати
– Их, знам, научила ме учитељица Деса прошле године
– Е, кад је на пример десет онда она толико пута изађе, кад је
једанаест исто тако а кад је подне онда највише пута. Зато сам ја
јуче ишао кад смо затворили јањце иако је било вруће
– А шта ти мислиш о’кле она излази? Ја једва од банка могу
да је видим јер је ставио далеко у онај ћошак изнад обуће
– Ја ћу једном прескочити преко банка и уватити је да видим.
Нервира ме што тако брзо истрчи и опет се врати
– Ја мислим да она није жива
– Ма није штатије, оно је нека машина. Љепше су ове наше
тице што лете и цвркућу. Зато бих је ето сломио

Онда сам ту вече замишљала како он прескаче преко банка,
протрчава поред изненађеног трговца и хвата птицу за врат.
Смејала сам се негде унутра, дечије наивно тој слици. Није ми
уопште било жао птице у том целом догађају. Размишљала сам о
четири мала, пегава јајета које је један врабац брижно чувао у гнезду
направљеном између два повећа камена иза Томовог пода. Знали
смо обоје за то гнездо, провиривали с времена на време између
камења и то чували као највећу тајну. Нисмо никада помислили да
дирамо та јаја или да их полупамо. Излазак пилића из њих био је
највећи догађај за наша мала дечија срца и ако би то прво једно од
нас приметило, трчало би са огромним усхићењем да каже друго-
ме, шапатам, кријући да други не сазнају. Покупили би се онда
заједно и у трку стизали до гнезда. Пилићи би у почетку били
ружни, са затвореним очима и великим стомаком у односу на оста-
так тела али ми смо знали да ће им убрзо нарасти перје, да ће
почети да зевају и траже храну чим чују било какав звук у близини.
Носили би касније помало средине од хлеба, правили сасвим
минијатурне куглице између прстију и редом убацивали у птичије
кљунове. Пошто је једном једно од пилаци једва прогутало храну,
закључили смо да мрвице треба да овлажимо пљувачком и још
више смањимо. Био је то данима само нама познат ритуал који нас
је чинио бескрајно срећнима.

А требало је тада уз потпуну немаштину у којој смо живели
научити волети птице.

Прошле су године, брат се оженио и добио децу. Испричала сам једном причу о птици објашњавајући да је то било у садашњој омеђини која је остала од некадашње продавнице и најлепше зграде на Црном Куку.

БЕРАЧ

Вукла се лења, пролећна недеља преко Футошког пута ка Јодној бањи. Корачала сам уз њу с намером да не закским на договорени ручак код пријатеља. Минуло је подне и осећала се слаба топлина сунца. Шаренолики и разбуђени мај.

Пролазећи поред Футошког парка и носећи неке сасвим личне мисли, приметила сам веома старог човека с леве стране како стоји поред уређене, заокружене целине испуњене ружама. Одржаване и вредно неговане од радника градског зеленила, охрабриле су се да својим интензивним бојама потпуно допринесу лепоти пролећа. И деда је у неком мени веома приметном трзају, сакрио десну руку иза леђа и посматрао ме док пролазим са добродушним, дечјим изразом на лицу. Застала сам потпуно несвесно. Имао је по првој процени више од седамдесет година. Био је пристојно обучен, са одабраним и усклађеним бојама али је било видељиво да се одећа дуго и дуго користи.

И мада га нисам ништа питала, моје застајање било му је повод да се почне „правдати”

– Опростите, молим Вас!

– Због чега?

– Зато што берем ове руже, изговора уз промену боје на лицу и враћајући десну руку испред себе. Биле су у њој две црвене руже. Ћутала сам кајући се што сам застала и довела га до непријатности.

– Знате, ја не волим када људи овако беру руже. Оне припадају свима и не треба их уништавати. Осећам се лоше што ово радим али немам новца да их купим.

– А за чега их берете?, упитала сам мирно

– Данас моја баба и ја обележавамо педесет другу годишњицу брака. Хтео сам да је обрадујем ружама.

– То је веома лепо од Вас и ево помоћи ћу Вам. Гледајте само да још неко не наиђе!

Узела сам ножић који је држао са две убране руже и одсекла још три жуте.

– Пет је сасвим доста, каже убрзано и узбуђено као да се уплашио да ћу наставити да берем.

– Добро, ајмо да видимо како сада изгледа букет!

Лепо. Били смо обоје задовољни.

– Срећна Вам годишњица брака, поздравите баку и немојте се лоше осећати. Има довољно ружа у овом граду и ових пет би Вам он сигурно поклониио за тако леп повод.

– Хвала Вам, пуно Вам хвала, изговорио је дрхтавим гласом уз несигуран корак.

Настављам даље са ходом и размишљам јесам ли урадила нешто лоше. Ваљда нисам. Руже и постоје да би неког усрећиле.

ПОМЕТЕНЕ ТОРИНЕ

Први септембарски дани и почетак нове школске године. Од куће до четворогодишње школе у засеоку Луге, свакоме од двадесетак ђака, различита је раздаљина. Са торбачићима на леђима сашивеним најчешће од грубог војничког платна, уз грају и надвикивање сакупљали смо се са свих страна Дубочака.

Наша кућа у односу на школу била је међу најудаљенијима. Више од четири километра и више од пуног сата хода. Груба, жута, сеоска цада протегнута изнад саме куће, почетна је и најпроходнија стаза. Дешавало се да месецима не прође ни један ауто јер цада просто није водила даље од појединачних сеоских кућа. Замишљено спајање тим путем Источне Херцеговине са Никшићем, започето још за време Аустро Угарске није ни до сада завршено до краја.

Но, тим путем који је у већем делу био обичан сеоски туцаник, ишло се свега километар ипо. Хватале су се разне пречице преко кланаца, усека и само понеке ливадице. Како је пут одмицао, наша група се увећавала јер су се прикључивали ђаци из осталих кућа из околине.

Нисмо се имали чиме играти нити ничему посебно радовати осим ономе што сами не измаштамо и не направимо као занимљивост.

Више од тридесет година нисам прошла тим путем. Школа је у међувремену затворена због малог броја деце а генерације после нас, нашле су неке нове пречице и направиле нове путељке и пролазе.

Али, сетим се често дела са пуно стеновитих наслаганих коса* и литица поред пута који се зове Пометене торине. Тамо је био

* косе-у слојевима, као веће плоче наслагане стене

највећи и родом најбогатији дрен. Густина шипражја око њега није нам сметала да између његових изукрштаних, танких стабала направимо право, мало склониште. По повратку из школе, када дрењине зарумене, без речи и објашњења, јурили би сви ка тој јазбиници с појединачном надом да ће стићи први. За само једну ноћ, део дрењина би из румене добијао јарко црвену боју, затим загасито борду и већ био сасвим укусан за јело. Опануте плодове купили би у ситне, дечије руке чувајући их од гажења. Добијали смо око усана тамноцрвене кругове а дискусија о томе да ли се кошпице смеје гутати или не, остала је и трајала све четири јесени. Шћућурени и у заносу око испитивања да ли је дрењина већ добила укус без киселости, знали смо ту по сат и више, разговарати. Дечаци су измишљали „доказе” о називу Пометених торина а Мирјана и ја, као једине девојчице, пожуривале дружину да пођемо и избегнемо грдње код куће.

Разишли смо се седамдесетих година испод тог дрена на безброј страна. Не знам да ли га се сећају и остали корачајући по неким сасвим другађијим животним и другим стазама. А ја сам на својој стази срела једном дечака који ми је на питање како се зове, одговорио: – Дрен!

Питала сам касније његовог оца, тада комшију, да ли му се син заиста тако зове, нашта ми је одговорио: – Да, то је здраво и тврдо дрво. Има га тамо око границе Црне Горе и Херцеговине...

Насмејала сам се уз необјашњиву радост и хиљаду слика у својој глави о нашем дрену у Пометеним торинама.

ПИСМО ИЗ ИНОСТРАНСТВА

Извлачећи из поштанског сандучета гомиле папира са неукусним, агресивно наметнутим рекламама, скоро да нисам приметила жућкасто обавештење из главне новосадске поште о приспећу препоручене пошиљке. Са најмање могућих података, невешто и на брзину написаним датумом, упућивало ме на неки шалтер у „службеном улазу”. Преостала су ми била још само два дана да дођем „ту и ту” иначе се пошиљка враћа назад. Недеља је, пошта неради и са миром одлучујем да ћу отићи следећег дана. Размишљам корчајући, од оближње ми канцеларије до поште, од кога би пошиљка могла бити. Многи од мојих пријатеља расути су по европским земљама а неки и по другим континентима. Мисао ми се најчешће задржавала на Немачкој пошто су ми из те државе повремено знали писати Биба, Бране, Зденка, Никола, Фема... И када је почела сва техника света, интернет, скајп и други видови електронске комуникације, многи од њих су се држали старог начина исписујући речи руком. Одговарала сам дуго времена на исти начин а како су се обавезе умножавале и повећавале, преостајало ми је за то све мање времена. Нисам дакле ниједном помислила да би могло бити писмо из неке од бивших југословенских република јер то у мојој глави никако није било иностранство.

Протурила сам папирић заједно са личном картом на наведени шалтер госпођи која је све претраге, евиденције и прописе „проводила” ручно, без компјутера. Одавао јој је израз лица и комуникација посебан вид важности и то ме негде унутра засмејавало док сам чекала у реду. Одвијало се све сувише споро због начина на који је радила и већина из реда је полугласно негодовала. Сачекала сам мирно док није нашла пошиљку и не гледајући у исту када је коначно ставила на пулт, потписала пријем. Тек сам након изласка

из поште, корачајући низ степенице, окренула писмо да видим ко га и одакле шаље. Познати, ћирилични краснопис са карактеристично написаним слвом „Д” у имену, заблицао ми је испред погледа стварајући угодну дилему да се сетим чији је. Застајем, дуго гледам и закључујем да је писмо из Никшића али и поред тога не знам од кога је. Прошло је превише година од када нисам видела тај рукопис. Окрећем коверту и исчитавам, „Шаље Смиљана Стевовић, ОШ Раде Перовић”... и почиње да ми лупа срце јаче и да ми се роје мисли и да прођем поред познаника на Тргу младенаца, не поздравивши га. Отварам у ходу своје прво писмо из овог „иностранства” уз кораке кроз Железничку улицу, читам дивну радост, топлину, похвале за новоиздату књигу и захвалност што сам се сетила и послала је својој наставници српско-хрватског језика.

Не знам да ли због слика, сећања, дивних речи, чињенице да су моја школа, корен и фамилија сада у иностранству или свега тога заједно, тек сливале су ми се једна за другом сузе, у ходу кроз новосадске улице.